

Tres realitats sociolingüístiques

Xerrem i Junts, dos projectes que hi aporten respostes

Tres realitats sociolingüístiques

Tot i els esforços per fomentar l'ús social de la nostra llengua, encara hi ha a Catalunya molta gent que la coneix perquè l'ha estudiat però que solament l'usa en moments determinats i poc rellevants pel que fa a la comunicació interpersonal. Hi ha molts ciutadans d'origen estranger que són atesos en castellà per la gran majoria de catalans encara que desconeguin per igual les dues llengües del país. Encara hi ha a Catalunya molta gent de parla catalana que canvia al castellà tan bon punt copsa que l'altre no parla català fluidament o, encara que el parli, mostra trets que denotin origen forà.

Del primer grup de coneixedors i no parladors podem dir que no s'han apropiat de la nostra llengua. No la consideren seva. Són molts. No és possible que sigui simplement per culpa seva.

Del segon grup de nous estadants al país podem dir que de seguida tenen la percepció i la convicció que la llengua eficient i important és únicament el castellà. Que el català és prescindible. Són molts. És veu clar que han estat conseqüents amb el que han vist, sentit i viscut.

Del tercer grup de catalanoparlants que desisteixen tan fàcilment de comunicar-se en català (4 de cada 5 segons Idescat 2013) podem dir que són, juntament amb altres moltes causes, causants socials de la no apropiació dels primers i del desconeixement i lògica despreocupació dels segons. La tria lingüística contra la pròpia llengua la fan generalment de manera irreflexiva, enduts per l'ordre interioritzat de fa tres-cents anys en la població i que diu 'Si l'altre no és català, sigues educat i parla-licastellà'. Les tres realitats porten al dèficit actual de l'ús social del català.

Les converses de relació social, fonts d'apropiació lingüística

Què ho fa, que no s'estengui l'ús social del català, tot i les bones perspectives que mostren el coneixement i els usos escrits, per les dades que de tant en tant ens ofereixen les institucions? Segurament molts factors hi incideixen, d'ordre polític, social, econòmic, cultural. Voldria insistir en un aspecte psicosocial que considero d'importància cabdal i sobre el qual he reflexionat, estudiat i actuat els darrers anys. Crec que s'estendrà significativament l'ús social del català quan la majoria de la gent d'origen no catalanoparlant faci aquesta afirmació: 'el català també és la meua llengua'. (Usant els termes d'Idescat: quan el català sigui més habitual, encara que no sigui la llengua inicial o d'identificació). És una afirmació òbvia, però sovint no passem de la simple constatació. Anem més enllà: I quan les persones fem aquest acte de possessió?

Jo sé una mica de francès perquè l'he estudiat, però no és una llengua 'meua'. Sóc potser capaç de ser efectiu en la relació comercial d'una botiga, o potser seré capaç de demanar una adreça, però no em sento capaç de participar en una conversa de proximitat i explicar en francès què m'ha passat o què en penso d'una qüestió plantejada, posem per cas. No puc comunicar-m'hi en francès sense haver d'estar molt pendent del que dic i de com ho dic, destarotant així l'essència de la relació interpersonal que buscava en conversar. He de demanar disculpes i seguir en català o castellà. Per què no m'hi sento capaç? Perquè no en sé prou i em cal estudiar més francès? Estic segur que si cada setmana em trobés un parell d'hores amb gent francesa per fer petar la xerrada, amb poc temps me'n sortiria. I també, evidentment, si me n'anés a viure un temps a un país francòfon.

Per a les persones que entenen el català i que fins i tot l'han estudiat, però no se senten segures ni còmodes parlant-lo, la conversa amical propera i distesa és una gran font d'adquisició i d'apropiació lingüística. La conversa uneix pràctica lingüística i comunicació humana; es dona per si sola quan vius en un entorn que usa la llengua que aprens o has après, però caldrà fer-hi alguna cosa perquè es produeixi quan l'aprenent viu en entorns on la gent no li ofereix l'oportunitat de xerrar en català. La realitat descrita més amunt fa que calgui avui i aquí generar converses entre catalanoparlants i no catalanoparlants en català. No cal que siguin assumides per les institucions formatives; ho pot fer perfectament la societat civil ja que és ella mateixa en una part significativa la causant de la manca d'ús. Cal generar converses amicals, properes i disteses amb les quals els nous parlants es vagin sentint segurs i descobreixin paulatinament que són plenament capaços, en català, d'expressar el que senten, de descriure el que coneixen, d'explicar el que recorden, d'estendre's sobre el que són experts i de dir el que pensen; és a dir, de comunicar-se plenament en una relació interpersonal enriquidora i creadora de teixit social.

Descobriran que ja s'han apropiat de la nostra llengua i no els vagarà usar-la en les múltiples situacions que la xarxa social els presenti aquí i allà. Serà seva, també.

Grups de conversa: apropiació lingüística, cohesió social i consciència de país

Quines característiques haurien de tenir els grups de conversa planificats per estendre més l'ús social de català? L'experiència de molts anys m'ha ajudat a definir-les:

- ✓ Convé fer-los en espais d'ús públic (biblioteques, centres cívics, culturals o socials, etc.) i sense connotacions d'aprenentatge formal.
- ✓ Els participants han de parlar molt. Els guies o monitors del grup, poc.
- ✓ Cal parlar de temes quotidians, dels quals tothom pot dir alguna cosa sense neguitejar-se.
- ✓ Les converses s'han de dur a terme principalment entre els mateixos participants, en grups reduïts i amb la presència del guia, que corregeix, suggereix o assessora.
- ✓ Els participants han de disposar d'un ventall de preguntes-motor per conversar amb tranquil·litat i poder alhora fer atenció al que es diu i al com es diu.
- ✓ Per fer possible la presència de participants amb diferent nivell de domini lingüístic hi ha d'haver preguntes-motor classificades per graus de complexitat lingüística.
- ✓ Les funcions principals del guia o de la guia del grup han de ser: gestionar la sessió perquè sigui àgil i atendre a la correcció oral dels participants. No ha de ser funció seva conduir les converses.
- ✓ És bo que hi hagi més d'un guia en cada grup de conversa.
- ✓ A les sessions s'ha de fer present la realitat dels Països catalans, amb breus referències culturals, geogràfiques, folklòriques, patrimonials, etc. El català és la llengua d'una terra, amb uns ciutadans i una història.

Projecte Xerrem, per llançar-se a parlar català

Una iniciativa de grup de conversa com el descrit és la que duu a terme la CAL, Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana. Són els grups Xerrem conduïts per voluntaris i voluntàries amb prou domini del català i dotats d'un material i d'una guia que els estalvia feina, els orienta, i confereix agilitat a les sessions que es fan setmanalment. La implementació del projecte dels darrers sis anys mostra que és una proposta fonamentada, factible i eficaç. Fonamentada, perquè es basa en els tipus discursius de la llengua, uns patrons progressius quant a la complexitat lingüística, que actualitzen en la parla allò que essencialment som els humans: som sentiment i expressem el que sentim; tenim cinc sentits i descrivim el que percebem; tenim memòria i narrem el que recordem; tenim voluntat i instruïm sobre el que sabem; tenim intel·ligència i opinem. És una proposta factible tal com ho demostren tant els centenars de grups que s'han constituït com les desenes de voluntaris i voluntàries que els duen a terme. Que és eficaç només cal comprovar-ho amb els testimonis dels 'xerres' que hi participen; entre ells sovintegen expressions d'apropriació lingüística: 'Ara m'adono que ho he explicat tot en català', 'Ja no tradueixo el que vull dir!', 'He perdut la por', etc.

Projecte Junts, per iniciar-se en la comprensió oral del català

L'altre repte sociolingüístic és aconseguir l'apropament a la llengua catalana dels ciutadans que fa poc han vingut de més enllà del nostre país. Seria molt trist que es repetís la posició de tanta gent vinguda de la resta de l'Estat espanyol, que desviava sistemàticament l'atenció quan sentia parlar català i feia així real i certa, encara que passessin anys i panys, l'afirmació 'Yo no entiendo el catalán'. Hi ha tot un conjunt de ciutadans nouvinguts que no s'acosten als serveis públics d'ensenyament de la llengua (centres o serveis de normalització lingüística, escoles d'adults, escoles oficials d'idiomes, etc.) atès que tenen altres prioritats, que no tenen prou base de formació instrumental o que l'oferta no encaixa amb les seves disponibilitats, sovint minses. Si no hi fem res, s'allunyen del català.

La CAL ha encetat un nou projecte anomenat Junts amb la voluntat de crear espais de confluència entre persones desconexades del català i voluntaris catalanoparlants, amb l'objectiu d'aconseguir que augmenti sensiblement la seva capacitat comprensiva oral i disposin de fórmules i expressions molt usuals en les converses de proximitat. El projecte es reforça amb un material ple d'imatges, làmines, jocs i objectes que fan possible —amb una metodologia activa contrastada— accomplir l'objectiu esmentat.

Junts també és un projecte fonamentat, factible i eficaç. Fonamentat en les metodologies d'aprenentatge inicial d'una llengua: grups reduïts, repetició, imatge, context, memorització, gest, joc... És factible com ho demostren els grups que funcionen. És eficaç, atesa la valoració que en fan responsables de grups que l'han aplicat.

Xerrem i Junts, dos projectes disponibles.

Els dos projectes són a disposició dels col·lectius, entitats o organitzacions que vulguin activar-los en les seves campanyes de cohesió social i adquisició lingüística. El material i les guies són a la secció de material al web de la CAL: www.cal.cat. Si una entitat s'encarrega de la part funcional (selecció d'espai d'ús públic, difusió, cerca de voluntaris, etc.) La CAL pot aportar-hi formació inicial i acompanyament de les primeres sessions. Si una entitat decideix aprofitar elements dels manuals o de les guies per incloure'ls en els seus programes, serà important que ho comuniqui a la CAL per tal de rebre'n assessorament i fer-hiles aportacions de millora que generi la pràctica.

Jordi Esteban